

Поки громадянське суспільство в Україні не сформувалося, багатопартійна система країни теж не має достатніх підстав для ефективної соціалізації населення. Партії зайняті більше обслуговуванням групових інтересів керівництва, ніж серйозною політико-виховною роботою серед мас.

Найбільші можливості для формування політичних уподобань індивідів концентруються в руках засобів масової інформації (ЗМІ). Але в умовах ринку, коли існування ЗМІ залежить від тиражу, засобів та обсягу фінансування, від смаків та переваг споживачів їх "продукції", їх пряме значення змінюється. ЗМІ більш зацікавлені в сенсаціях та скандалах, які можуть привабити нових читачів, а значить і гроші.

Відсутність цілісної системи політичної соціалізації особистості призвела до того, що політичні позиції індивідів обумовлюються не впливом лідерів, ЗМІ, партій, а їх економічним становищем. У сучасних умовах розвитку суспільства найсуттєвішим чинником політичної соціалізації є конкретні економічні (наприклад, курс долара) та політичні події, що змінюють становище індивідів.

Отже, наша країна в сучасних умовах розвитку суспільства перебуває у стані кризи системи політичної соціалізації, що, безумовно, впливає на зміст політико-психологічних складових розвитку сучасного суспільства. Так, поява нових груп інтересів, які ігнорувалися політичними інститутами, що самі довгий час перебували у стадії перебудови, призвела до порушень у механізмі трансляції політичних ідеалів і цінностей від покоління до покоління. Зміни в економічній та соціальній сферах життя спричинили зміни в освіті, культурі, стилі життя, системі цінностей різних груп населення, масовій поведінці, загальном у масовій психології.

Політика притягує людину до себе безлічно сторін, багато в чому невідомих та цікавих, і те, як окрема людина чи маси сприймають її та виявляють своє ставлення до тих чи інших політичних подій, які з елементів політико-психологічних складових суспільства домінують чи перебувають у тіні, стає предметом дослідження науки та практики, бо нехтування цими складовими може призвести до вкрай негативних наслідків, аж до руйнування суспільства.

Література: 1. Головатий М. Ф. Політична психологія. Навч. посіб. — К.: МАУП, 2001. — 244 с. 2. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. — К.: Генеза, 1997. — 400 с. 3. Словник соціологічних і політологічних термінів: Довідк. вид. / Укл.: В. І. Астахова, В. І. Даниленко, М. І. Панов та ін. — К.: Вища шк., 1993. — 156 с. 4. Політологічний словник / За ред. проф. В. І. Астахової та проф. М. І. Панова. — Харків: Прапор, 1997. — 200 с.

УДК 631.15/16

Котляров Л. Д.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ МЕХАНІЗМОМ АГРАРНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

У 2000 році в Україні 14 020 підприємств викидали шкідливі речовини в атмосферу, воду і землю. Сьогодні із забрудненням навколишнього середовища необхідно боротись за допомогою екологічних податків. Підприємства, які не забруднюють навколишнє середовище, потрібно преміювати з особливого фонду за рахунок коштів, одержаних від екологічного податку та штрафів.

У Україні прийнятий Закон "Про охорону навколишнього середовища", а також інші нормативні документи (уряду, міністерств тощо), які спрямовані на охорону навколишнього середовища. Однак, незважаючи на це, багато підприємств продовжують забруднювати довкілля. Так, у 2000 році в Україні 14 020 підприємств викидали в атмосферу шкідливі речовини, об'єм яких становив 3 953,4 тис. тонн, а викиди одним підприємством в середньому становили 282 тонни [1, с. 238]. Але є регіони, де викиди більші в 1,5 – 4,5 рази.

За даними статистики, кількість викидів шкідливих речовин зменшилась. Так, якщо в 1990 році викидалося в атмосферу 9 439,1 тис. тонн, то в 2000 році — 3 953,4 тис. тонн [1, с. 237]. Чому ж відбулося зменшення викидів в атмосферу? Автор вважає, що це пов'язано з економічною кризою, яка зумовила спад промислового виробництва, що призвело до скорочення обсягу споживання ресурсів, а отже, й до зменшення викидів шкідливих речовин.

Про спад виробництва у 1990 – 2000 роках свідчать такі дані: виробництво електроенергії скоротилось з 298 млрд. кВт-год у 1990 році до 171 млрд. кВт-год у 2000 році, або в 1,7 рази, виробництво вугілля відповідно скоротилося більш, ніж у 2 рази, мінеральних добрив — більш, ніж у 2 рази, цементу — у 4,3 рази тощо [3, с. 234 – 236]. В окремих регіонах видобуток вугілля, нафти тощо знизився ще більше. Розрахунки, проведені автором, показують, що якби обсяг виробництва продукції сьогодні в Україні був на рівні 1990 року, то викиди становили б 9 448,6 тис. тонн, а це на 9,5 тис. тонн більше, ніж викидалося в 1990 році. Це пов'язано з

використанням застарілих технологій, обладнання тощо.

Як виглядає забруднення в Харківському регіоні? Про це говорять цифри. Якщо в 1990 році викиди шкідливих речовин в атмосферу становили 674,5 тис. тонн, то в 2000 році — 267,7 тис. тонн. Але тут, як і в цілому по Україні, зниження відбулося через те, що підприємства в результаті кризи значно скоротили виробництво. Якби випуск продукції в 2000 році був на рівні 1990 року, то викиди шкідливих речовин в атмосферу навіть збільшилися б, і не тільки в атмосферу, але й у воду і землю.

Аналізуючи стан навколишнього середовища, вчені-економісти визначають наступне. Наприклад, доктор економічних наук А. Федорищева та інші вважають, що роль державного втручання повинна виявлятися в контролі за нормативами регулювання викидів [2, с. 74 – 79]. Ленюва М. Н. у статті "Природно-кліматичні умови, ґрунтове покриття та земельні ресурси" [3, с. 691 – 697]; Колтун В. С. у статті "Охорона навколишнього природного середовища" [4, с. 288 – 291] пишуть про забруднення водних ресурсів, незадовільний стан питної води, деградацію та погіршення землі (маються на увазі отруйні ґрунти) тощо. Вони також відзначають недосконалість господарського механізму.

В умовах командної економіки господарський механізм погано вирішував проблеми охорони природи. Існуючий механізм стимулювання раціонального використання природних ресурсів і охорони природи мав незначну силу дії; а механізм компенсаційних виплат за вилучення земель із сільськогосподарського використання якщо й працював, то гроші надходили до Агропромбанку. З банку вони повинні були направлятися на капітальний ремонт і реконструкцію зрушуваних систем, рекультивацию земель, на меліорацію тощо. Але ці гроші не завжди використовувались за призначенням. Крім того, згідно зі статтею 90 старого Земельного кодексу (1990 р.), частина грошей спрямовувалась до Державного бюджету України, що, на думку автора, є не досить правильним.

Такий господарський механізм не в змозі був повністю задовольнити потреби управління в умовах командної економіки. У процесі переходу до ринку функції управління аграрним природокористуванням розширюються і ускладнюються і тому, на думку автора, необхідно вдосконалювати старий господарський механізм, доповнюючи його методами ринкового типу.

В Україні прийнято Закон "Про плату за землю" та Закон "Про оренду землі". Так, Законом України "Про плату за землю" було визначено, що платежі за землю зараховуються на спеціальні бюджетні рахунки місцевих Рад народних депутатів, на тери-

торії яких знаходяться земельні ділянки, і можуть використовуватись виключно для фінансування заходів щодо раціонального використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів, землеустрою тощо.

В Указі Президента України від 3 грудня 1999 р. "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" передбачено застосування спрощеного порядку реєстрації договорів передачі в оренду земельного та майнового паю [5]. Це дуже важливо, оскільки даний порядок сприятиме подальшому розвитку земельно-орендних відносин на селі.

Слід зазначити, що в умовах командної економіки земля належала державі. Вона була монополістом. Сьогодні за наявності різноманітних форм власності і господарювання є можливість застосовувати економічні механізми управління природокористуванням. Важливим важелем механізму є економічне стимулювання раціонального використання земель і виробництва сільськогосподарської продукції.

У розвинутих країнах уряд робить великий внесок у підвищення ефективності сільськогосподарського землевикористання і виробництва продукції сільського господарства. Так, у Франції за рахунок держави покриваються витрати: на зволоження — 52%, на будівництво систем подачі води — 44%, на електрифікацію — 45%, на будівництво доріг у сільській місцевості — 38%. У Німеччині було побудовано 60 тис. км доріг у сільській місцевості, 48% усіх витрат на які фінансувались із федерального і земельного бюджетів країни. В Японії 60% витрат на створення виробничої інфраструктури були державними [6, с. 43 – 44].

В Україні необхідно використовувати такі економічні методи стимулювання раціонального природокористування і ефективності сільськогосподарського виробництва, як участь держави у фінансуванні витрат на розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, виділення державою пільгових кредитів під 12 – 15% річних для придбання факторів виробництва, регулювання цін на фактори виробництва (промислової продукцію), оскільки вони дуже високі. В Україні не рік і не два, а роками спостерігається диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію. Ціни стримують розвиток підприємства на селі, в той час як необхідно заохочувати вітчизняних товаровиробників до виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції і сприяти підготовці та перепідготовці кадрів (особливо фермерів).

В Україні прийнято новий Земельний кодекс. У статті 205 записано [7], що економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель включає: надання податкових і кредитних пільг гро-

мадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання і охорони земель; виділення коштів з державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушеного не з їх вини; звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами; компенсацію з бюджетних коштів зниження доходу громадян та юридичних осіб внаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини. Це, на думку автора, дуже важливо.

Із забрудненням навколишнього середовища необхідно боротися за допомогою екологічних податків. У промислово розвинутих країнах світу підвищується значення екологічних податків. Наприклад, частка екологічних податків (у відсотках) від усіх коштів, які надходили від оподаткування у 1993 році, склала у Франції — 5,4%, Німеччині — 4,9%, Італії — 9%, Великобританії — 8,2%. В цілому частка екологічних податків у розвинутих країнах у 1993 році склала 6,7%, в Україні у 1999 році — 0,008% [6; 1].

Необхідно удосконалювати екологічне оподаткування в нашій країні як для підприємств промислового, так і сільськогосподарського профілю. Потрібно ширше впроваджувати податок на екологічно шкідливу у вживанні промислово та сільськогосподарську продукцію. Більшість промислово розвинутих країн уже запровадили цей податок.

Потрібно використовувати платню за спеціальне використання природних ресурсів. Платня повинна бути науково обґрунтованою, але для цього потрібно готувати спеціалістів з економічної оцінки природних ресурсів.

Автор згоден з висловлюванням професора С. Сіякович (м. Львів) про те, що екологічний податок доцільно встановлювати згідно з розміром шкоди, заподіяної навколишньому середовищу та природним ресурсам.

В Україні є підприємства, які не забруднюють навколишнє середовище. За це, на думку автора, потрібно преміювати, але для цього необхідно створити особливий фонд за рахунок коштів, одержаних від екологічного податку та штрафів.

Наприкінці слід зазначити, що в сучасних умовах доцільно застосовувати новий економічний механізм природокористування — це впровадження у повному обсязі та вдосконалення екологічного оподаткування. Розмір податку повинен бути адекватним розміру шкоди, заподіяної навколишньому середовищу. Потрібно, щоб до економічного механізму

була залучена держава, яка взяла б на себе фінансування витрат на розвиток виробничої і соціальної інфраструктури, виділяла б господарствам (фермерам) пільгові кредити під 15% річних, здійснювала б регулювання цін на промислову продукцію для села та ін. Скорочення викидів шкідливих речовин дасть можливість одержувати екологічно чисту сільськогосподарську продукцію.

Література: 1. Україна у цифрах у 2000 р. — К.: Техніка, 2001. — С. 238; С. 237; С. 234 — 236. 2. Федорищева А., Бугрим О. Техногенно-екологічна ситуація в Україні та управління рівнем її безпеки // Економіка України. — 1998. — №5. — С. 74 — 79. 3. Леньова М. Н. Природно-кліматичні умови, ґрунтове покриття та земельні ресурси // Ринкова трансформація економіки АПК / За ред. П. Т. Саблука та ін. — К.: ІАЕ, 2002. — С. 691 — 697. 4. Колтун В. С. Охорона навколишнього природного середовища // Ринкова трансформація економіки АПК / За ред. П. Т. Саблука та ін. — К.: ІАЕ, 2002. — С. 288 — 291. 5. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" // Урядовий кур'єр. — 1999. — 8 грудня. — №230. 6. Андреева Н. Государственное регулирование сельского хозяйства в разных странах // Проблемы теории и практики управления. — 1993. — №3. — С. 43 — 44. 7. Земельний кодекс України // Урядовий кур'єр. — 2001. — 15 листопада. — №211 — 212.

Стаття надійшла до редакції
6.03.2003 р.

УДК 330.322 (477.6)

Малишко О. В.

ТЕРИТОРІЇ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ: СИНТЕЗ ПОКАЗНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Висвітлено недоліки існуючих методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Запропоновано інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості територій для банку. Виконано ранжування територій пріоритетного розвитку за рівнем інвестиційної привабливості для банку. Запропоновані додаткові коефіцієнти як складові інтегрального коефіцієнта та колективне поручительство для суб'єктів малого бізнесу, що відбиває специфіку кредитування інвестиційної діяльності.

Зараз в Україні вкрай загострилася проблема пожевлення інвестиційного процесу та стимулювання інвестиційної діяльності. Відправною точкою у цих процесах є оцінка інвестиційної привабливості регіонів та територій, особливо тих, що перебу-